

Gondolatok a magyar nyelven folyó jogászképzésről a Kárpát-medencében

1. A magyar nyelven folyó jogászképzés kérdésének vizsgálatánál elkerülhetetlen a nemzetközi történeti kitekintés. Bár több ország, állam történelmi tapasztalataira lehetne hivatkozni, ezúttal a paradigmaticus jelentőségű Franciaország példáját kívánjuk röviden felidézni. A többnyelvű, több etnikum által lakott Franciaországban a hivatalos nyelvpolitikát (modern kifejezést használva) egészen 1539-ig a tolerancia jellemezte. Ezt a kisebbségek által használt nyelvek iránti toleranciát a politika és a törvényhozás szintjén az I. Ferenc király által 1539-ben Villers-Cotterêts-ben kibocsátott ediktum (*ordonnance*) számolta fel.¹ Az uralkodó tanácsadója, Claude de Seyssel által előkészített igazságszolgáltatási reformot (*réforme de la justice*) megelőzően az etnikai kisebbségek a jogszolgáltatás területén vagy saját nyelvüket vagy pedig a latin nyelvet használhatták. A Villers-Cotterêts-ben kibocsátott rendelet 111. szakasza (*articulusa*) elrendelte, hogy a jövőben a szerződéseket, az ítéleteket és a bíróságok által kiállított okmányokat (iratokat) „francia anyanyelven s nem pedig másképpen” („en langage maternel francoys at non autrement”) szerkesszék, fogalmazzák meg. E szakasz értelmében a francia nyelv, mely a XVI. század első felében maga is valójában „csak” egyfajta regionális nyelvnek volt tekinthető, a jogszolgáltatás területén kizárólagos, domináns pozícióhoz jutott. Ennek következménye volt, hogy a különböző szinten folyó jogászképzés (ebben a vonatkozásban nem csupán a jogi karokra gondolunk) kizárólagos nyelvéné is a francia nyelv vált.

2. A magyar nyelvű jogászképzés kapcsán nem volna szabad megfeledkezni a bölcsészeti és jogi tanulmányokat egyaránt folytató

* Dr. Hamza Gábor akadémikus, az MTA rendes tagja, tanszékezető egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi Tanszék, Budapest

¹ A Villers-Cotterêts-ben kibocsátott ediktum (*ordonnance*) hivatalos francia elnevezése „Ordonnance sur le fait de la justice” volt. A „justice” szó az igazságszolgáltatás (*iurisdictio*) valamennyi területét, így a jogi oktatást, jogászképzést is átfogó terminus technicus.

Pauler Tivadarról. Pauler tanári működését a zágrábi királyi akadémián kezdte meg. 1847-ben a győri jogakadémián, egy évvel később a pesti egyetemen lett az észjog (*Vernunftrecht*) és a magyar közjog (*ius publicum Hungaricum*) rendes tanára. Professzori működése a pesti (később budapesti) egyetemen rendkívül sikeres volt. Pauler mindig is szívügyének tekintette a magyar nemzeti ügy képviselését. Elkötelezett híve volt az egyetemi autonómiának. Döntően az ő érdeme volt a magyar oktatási nyelv (újból történő) bevezetése a felsőfokú tanintézetekben, így a Pesti Egyetem jogi karán és a jogakadémiákon. Az 1860. október 20-án kibocsátott diplomával (Októberi Diploma) állította vissza Ferenc József a magyar tannyelvet a Magyar Királyság területén a felsőoktatási intézményekben. Fontos eleme volt a reformnak az, hogy az oktatásügy ismét a magyar törvényhozás hatáskörébe került.

3. Az Európai Közösség tagállamainak külügyminiszterei és pénzügyminiszterei által 1992. február 7-én aláírt Maastrichti Egyezmény az oktatásügy szempontjából is kiemelkedő jelentőségű. Ez az egyezmény ugyanis lényegesen módosítja az 1957-es Római Szerződés 126., 127. és 128. szakaszait. Ezeknek a módosításoknak – amelyek egy, már évek óta kimutatható folyamat nemzetközi egyezményben való megfogalmazásai – eredményeként a nevelésügy már az Európai Unió hatáskörébe tartozik, s az ilyen módon „nemzetek fölötti”. A 126. szakasz arról rendelkezik, hogy a képzés – természetesen a jogászképzés is – valamennyi szinten egységes elvek és célok függvényében alakítandó az Európai Unió tagállamaiban. A 127. szakasz arról szól, hogy az EU feladata a szakirányú képzés megfelelő politikájának alakítása.

Mindezek alapján joggal azt gondolhatnánk, hogy ezzel az Európai Unió tagállamainak „szuverenitása”, „autonómiája” megszűnik az oktatásban. Erről azonban szó sincs. A módosítások ugyanis nem kívánják egységesíteni a 27 tagállam – az egyezmény aláírása idején 12 tagállam – képzési-nevelési rendszerét az anyanyelven történő oktatás területén sem. A Maastrichti Egyezmény aláírói tiszteletben tartották és tartják ma is a különböző államokban kialakult képzés évszázados hagyományait, és figyelemmel voltak és vannak Európa egyes régióinak, országaiknak eltérő kulturális, s tegyük hozzá nyelvi sajátosságaira. Hangsúlyoznunk kell ugyanakkor, hogy a harmonizáció, pontosabban az annak megvalósítására irányuló törekvés ezért sokkal inkább *ajánlást* jelent, és nem pedig kötelezően követendő előírást (*soft law*).

Az Európai Unió feltételezi, hogy mindenekelőtt az egyes tagállamok feladata, ez vonatkozik értelemszerűen az Európai Unió hazánk-

kal szomszédos tagállamaira (Ausztria, Románia, Szlovákia és Szlovénia, 2013. július 1-jétől Horvátország) is, a megfelelő intézkedések megvalósítása a nevelésügy területén. A jogszabályi rendezés elsősorban abban a vonatkozásban mutatkozik jelentősnek és újnak, hogy amennyiben a tagállamok által bevezetni szándékolt reformok összhangban vannak a Maastrichti Egyezmény idézett szakaszaiban foglaltakkal, azokat az Európai Unió megfelelő támogatásban részesíti. A reformok, köztük az anyanyelven történő oktatás reformja, pontosabban megteremtése anyagi háttérének előteremtése ily módon a tagállamok és az Európai Unió közös feladata.

A harmonizáció jól működő, hatékony nemzetközi intézményrendszer meglétét feltételezi. Nyilvánvaló, hogy ennek kiépítése nem könnyű feladat és hosszú időt, esetleg évtizedeket vesz igénybe.

A kelet-közép-európai országok, s így a Kárpát-medencében lévő országok feladata az, hogy figyelemmel a Maastrichti Egyezményben foglalt módosításra és a 27 tagállam együttműködési tapasztalataira, összhangba hozzák felsőoktatási rendszerüket az Európai Unió tendenciáinak megfelelően egységesülő, integrálódó, bár ma még kétségtelenül igen heterogén képet mutató felsőoktatásával. Különösen időszerűvé teszi ezt az, hogy Magyarország, Szlovákia és Szlovénia 2004. május 1-jén, Románia pedig 2007. január 1-jén tagja lett az Európai Uniónak.

Ebben a vonatkozásban említést érdemel az, hogy a Lisszaboni Szerződés önálló szakaszban garantálja a tanulóhoz (képzéshez) való jogot, annak kiemelkedő jelentőséget tulajdonítva. Igaz, hogy a tanulóhoz való jog vonatkozásában nem szerepel az anyanyelven való tanulásra történő utalás.

4. Az anyanyelven folyó jogászképzés vonatkozásban is fontos, nem elhanyagolható tény az, hogy 2004. május 1-ig 15 tagállam, 16 jogrendszer (Skóciára gondolunk az Egyesült Királyságon belül) és 11 hivatalos nyelv volt az Európai Unióban, amely ezt a dátumot követően újabb 10 állammal bővült. Bulgária és Románia² 2007. január 1-jén bekezdett csatlakozása az Európai Unióhoz két nyelvvel tovább növelte a hivatalos nyelvek számát.

Említést érdemel, hogy nemcsak az Egyesült Királyságon belül érvényesül több jogrendszer, hanem a kontinens egyes államaiban is, így

² A román magánjog fejlődésére nézve ld. HAMZA G.: *A román magánjog forrásai és fejlődése*. Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nom. 40 (2003) 55-74.

különösen Spanyolországban. A spanyol polgári törvénykönyv ugyanis nem minden „autonóm közösségben” (*Comunidad Autónoma*) érvényesül a maga egészében elsődleges jogként. A *Código civil* tulajdonképpen csak szubszidiárius hatállyal, mint *derecho supletorio*, érvényesül az ország jelentős területein, így többek között Katalóniában³ és Galiciában.⁴ Spanyolországban tehát nem valósult meg teljes mértékben a kodifikáció útján történő jogegységesítés („*Unificar codificando*” – a neves jogtörténész Tomás y Valiente szavaival.) Az Európai Unión belül tehát vannak olyan tagállamok, amelyeknek a területén nem érvényesül egységes jogrendszer. Ennek a ténynek nézetünk szerint az anyanyelven történő oktatás vonatkozásában is komoly jelentősége van. Hangsúlyozandó, hogy a magánjog területén ugyanakkor igen lényeges hasonlóságok mutathatók ki az egyes tagállamok jogrendszerei között, mely hatással van vagy lehet az anyanyelven folyó oktatásra is. Franciaország, Belgium, Luxemburg, Spanyolország vonatkozásában nyilvánvaló a magánjog területén a hasonlóság, Németország és Ausztria relációjában valamint az északi államok területén is hasonló a helyzet.⁵ Kiemelendő, hogy Észak-Európa viszonylatában a jogharmonizáció már több mint egy évszázada kimagasló szerephez jut, ami különben egyfajta „veszélyt” is jelenthet perspektivikusan a közösségi magánjog szempontjából.

Az egyes etnikumok nyelvén folyó oktatás vonatkozásában sem érdektelen annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy milyen jogot is alkalmaz az Európai Közösségek Bírósága (ma már hivatalos nevén az Európai Unió Bírósága).⁶ Egyre inkább általánosnak tekinthető az a nézet, miszerint egységes európai jogról nem beszélhetünk. Természetesen nem a kereskedelmi kapcsolatokat szabályozó jogról (nemzetközi gazda-

³ Ld. J. M. FONT RIUS: *Apuntes de Historia del Derecho Español*. Barcelona, 1974. és FR. TOMÁS Y VALIENTE: *Manual de Historia del Derecho Español*. Madrid, 1987⁴.

⁴ Galiciában a *Comunidad Autónoma gallega* parlamentje által 1987. november 10-én elfogadott Magánjogi Kompiláció egyenesen erősíti a *derecho civil* autonóm szabályozására irányuló törekvéseket. Ld. L. RODRIGUES ENNES: *Historia do Direito de Galicia*. Vigo, 2000.

⁵ A skandináv államok már a XX. század elején egységesítették – többek között – az adásvételre vonatkozó jogszabályaikat.

⁶ Az Európai Közösségek Bírósága által alkalmazott jogra nézve a régebbi irodalomból — a teljesség igénye nélkül — ld. J. DUMON: *La Cour de Justice des Communautés européennes et les juridictions des Etats membres*. *Revue Internationale de Droit Comparé* 14 (1962) 369—398. és M. LAGRANGE: *The Court of Justice as a Factor in European Integration*. *American Journal of Comparative Law* 1966/67. 709 skk.

sági kapcsolatok joga)⁷ van szó, hiszen az egy egészen sajátos terület, amelynek tekintetében a globalizáció érvényesül,⁸ tehát nem is csak az európai relációra vonatkozás az, ami szerephez jut. Nagyon csekély annak a valószínűsége, hogy például Olaszország hatályon kívül helyezi belátható időn belül az 1942-ben teljes egészében hatályba lépett Polgári Törvénykönyvét (*Codice civile*). Annak is csekély a valószínűsége, hogy Németország az újraegyesítést követően a *BGB*-t, például 2015-ban, hatályon kívül helyezi, de még ennél is kisebb a valószínűsége annak, hogy a francia *Code civil*-t, amelyet több mint 200 éven át tartó hatályosulása során már többször módosítottak, hatályon kívül helyezik. Ugyanez vonatkozik az 1812-ben hatályba lépett Osztrák Polgári Törvénykönyvre (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch — ABGB*) is. Mivel ezek a polgári törvénykönyvek a nemzeti identitás részei, csekély a valószínűsége annak, hogy egy egységes európai polgári törvénykönyv („*European Civil Code*”) kerüljön valamilyen formában elfogadásra a közeljövőben.

5. Bár az európai kontinens országainak magánjogi kodifikációi révén a XVIII–XIX. században felszámolódott az egységes európai *ius commune*, azonban a XIX. századi nemzeti jogtudományok kölcsönhatása révén az egyes országok kodifikációra épülő doktrínája és magánjogi iurisdicciója közeledett egymáshoz. Ennek jele például az, hogy a XIX. században a német Történeti Jogi Iskola (*Historische Rechtsschule*) illetve pandektisztika nagy hatással volt – konkrétan is kimutatható formában – a francia *Code civil* alkalmazására. A több mint kétszáz éves múltra visszatekintő francia *Code civil*, amelynek szerkesztői Napóleon elgondolásait és instrukcióit követve az etatisztikus modellt követték, az idealisztikus hatások következtében a bírák és a jogtudósok már viszonylag korán liberális felfogásban értelmezték. Ez az új értelmezési mód nyitott kaput a német pandektisztikának. A francia jogtudományban már az 1820-as évekkel kezdődően megfigyelhető a német Történeti Jogi Iskola mind nagyobb hatása.

Említést érdemel az anyanyelven folyó oktatást illetően is az a tény, hogy az európai polgári törvénykönyv, sőt egy, a világ valamennyi

⁷ E tekintetben ld. MÁDL F.—VÉKÁS L.: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. 7. átdolgozott és bővített kiadás, Budapest, 2001.

⁸ A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga alapidokumentumainak hatálya, mint például a WTO-egyezmény a világ legtöbb országára kiterjednek. Más fontos szabályok, például a Bécsi Vételi Egyezmény (CISG) számos, gazdaságilag jelentős államot átfognak.

országában hatályba léptetendő polgári törvénykönyv megalkotására vonatkozóan is voltak elképzelések. Ez az idea konkrét módon is megfogalmazódott 1900-ban, az első jogösszehasonlító világkongresszuson. A kitűnő jogtudós, Ernst Zitelmann a magánjog tekintetében egyfajta *Weltrecht*-ről, azaz világjogról, „világ“ polgári törvénykönyv megszerkesztésének lehetőségéről írt 1900-ban. Zitelmann, aki Rudolf von Jhering híres – tegyük hozzá egyetlen – tanítványa volt, a BGB-t is, tehát a római jog mellett az azt legalábbis formailag felváltó német magánjogot is, kitűnően ismerte. Azóta sem jött létre egy ilyen „világ“ polgári törvénykönyv. Ez az elképzelés akkor is és ma is kétségtelenül inkább az álmok világába tartozik. Ugyanakkor azonban – és ez konkrétan is kimutatható a Luxembourgi Bíróság gyakorlatában – mégiscsak kimutatható valamilyen összekötő kapocs. Ha megnézzük a jogeseteket, akkor nyilvánvalóan a magánjog bizonyos intézményei, pillérei – bár sok esetben torzítva – fellelhetők a döntésekben.

Ugyanez a helyzet a közösségi magánjog területén is, mivel a Luxembourgi Bíróság ezekre az elvekre hivatkozik.⁹ Megteheti, hiszen ennek semmiféle jogi akadályja nincs.¹⁰ Ha a Római Szerződés előbb említett cikkelyeit vesszük figyelembe, a Luxembourgi Bíróság megtehetné azt, hogy egy adott ország törvénykönyvére hivatkozik. Problematikus lenne azonban ez a hivatkozás, mert például a *Treu und Glauben* mint a német jog sajátos konstrukciója (*Generalklausel*)¹¹, nem egészen fedi a jóhiszeműség, tehát a római jogi hagyományokra visszanyúló *bona fides* fogalmát.¹² Az Európai Bíróság (korábban az Európai Közös-

⁹ Az Európai Közösség magánjogának sajátosságaira nézve a legújabb irodalomból ld. átfogóan G. BENACCHIO: *Az Európai Közösség Magánjoga. Polgári Jog – Kereskedelmi Jog*. Budapest, 2003.

¹⁰ Az EKSZ egy esetben kifejezetten is felhívja a Bíróságot az általános jogelvek ítékezés során történő figyelembe vételére. Az EKSZ jelenlegi 288. cikk (2) bekezdése szerint „Szerződésen kívüli felelősség esetén a Közösség és a tagállamok jogában közös általános jogelveknek megfelelően megtéríti az intézményei vagy alkalmazottai által feladataik teljesítése során okozott károkat.” Ennek az oka az, hogy már 1958-ban is jelentősen eltért az egyes tagállami magánjogok kártérítési rendszere, ezért a tagállami érzékenység sértését csak ezzel a szabályozással tudták elkerülni.

¹¹ A *Generalklausel* jó meghatározását adja Köbler: „Generalklausel ist der nur einen allgemeinen Grundsatz aufstellende, die konkrete Bestimmung im Einzelfall den Gerichten überlassende Rechtssatz...”. G. KÖBLER: *Zielwörterbuch europäischer Rechtsgeschichte*. 5. Aufl. Gießen-Lahn, 2009.

¹² A *Treu und Glauben* fogalmára nézve a hazai irodalomból ld. FÖLDI A.: *A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig*. In: Publicationes Instituti Iuris Romani Budapestinensis. Fasc. IX. Budapest, 2001.

ségek Bírósága) hivatkozhatna a német polgári törvénykönyv (BGB) valamelyik, például a 242. paragrafusára. Ezt azonban nem teszi meg, éppen a jogi neutralitás gondolatát követve, a szupranacionális szemlélet alapján. Azonban, mint már láttuk, a probléma megoldásául szolgáló szabály valójában mégis csak egy adott konkrét jogrendszernek az egyik intézménye. Más kérdés, hogy ez egyben egy általános jogintézmény is, tehát ezért ily módon is lehet rá hivatkozni. Ez vonatkozik a német polgári törvénykönyv *Treu und Glauben* generálklauzulájára is. Nagyobb bátorság volna elvárható az egyes nemzeti jogrendszerekre, konkrétan polgári törvénykönyvekre való hivatkozás területén, a 2004. május 1-ig harminc bírától. (2004. május 1. után az Európai Bírósághoz és az Elsőfokú Bírósághoz [*Tribunal*] összesen 20 új bírót csatlakozott.) A két bíróság (az Európai Bíróság és az Elsőfokú Bíróság [*Tribunal*]) összesen 30 (2004. május 1-től 50) bírát számlál.

6. Az anyanyelven folyó oktatás jogi kereteinek biztosítása szempontjából nézetünk szerint kiemelkedően fontos a föderális struktúrával rendelkező Németországi Szövetségi Köztársaság alkotmányos rendszerére való kitekintés. A Németországi Szövetségi Köztársaságban az alkotmány (*Grundgesetz*) biztosítja a tanuláshoz (képzéshez) való jogot („Recht auf Bildung”), e jog gyakorlatban történő megvalósítására, érvényesítésére konkrét jogi, bírósági úton kikényszeríthető eszközök is rendelkezésre állnak az állampolgárok számára. Következésképpen nem egyfajta „lex imperfecta”-ról, azaz jogi szankcióval nem rendelkező, jogi úton nem kikényszeríthető jogszabályról (alkotmány, törvény) van szó. Igaz viszont, hogy a „Recht auf Bildung” nem utal az anyanyelven történő oktatás, képzés lehetőségére és kötelezettségére, bár azt nézetünk szerint nem is zárja ki.

Különösen jelentősek a tanuláshoz való jog biztosítása szempontjából a Németországi Szövetségi Köztársaság szövetségi köztársaságainak (*Bundesstaaten*) alkotmányai. Brema város (*Hansestadt Bremen*) alkotmányának 27. szakasza kifejezett formában garantálja a polgárok képzéshez való egyenlő, jogi úton is érvényesíthető jogát („Jeder hat nach Maßgabe seiner Begabung das gleiche Recht auf Bildung (sic! H.G.). Dieses Recht wird durch öffentliche Einrichtungen gesichert.”). Rheinland-Pfalz alkotmányának 31. szakasza szerint a felsőbb szintű /szakfőiskolai (*Fachhochschule*), főiskolai, egyetemi/ képzéshez szükség esetén az anyagi támogatást az állam biztosítja („Jedem jungen Menschen soll zu einer seiner Begabung entsprechenden Ausbildung verholfen werden. Begabten soll der Besuch von höheren und Hoch-

schulen, nötigenfalls aus öffentlichen Mitteln, ermöglicht werden.”). A szövetségi köztársaságok alkotmányai sem említik az anyanyelven történő oktatáshoz való jogot, bár annak lehetőségét nem zárják ki.

Az öt (új) szövetségi tartomány újraegyesítést követően elfogadott alkotmányai kivétel nélkül tartalmaznak rendelkezést a képzéshez (tanuláshoz) való jog tekintetében. Új, nézetünk szerint igen lényeges elem, hogy ezekben az alkotmányokban a képzéshez való jog tendenciaszerűen alapjogként – Grundrecht („Grundrecht auf Bildung”) – kerül megfogalmazásra. Brandenburg alkotmányának 29. szakasza, Szászország (Freistaat Sachsen) alkotmánya 29. szakaszának 2. bekezdése, Sachsen-Anhalt szövetségi állam alkotmányának 25. szakasza, Mecklenburg-Vorpommern szövetségi állam 8. szakasza és Thüringia (Freistaat Thüringen) alkotmányának 20. szakasza rendelkezik ilyen módon. Az „új” szövetségi köztársaságok alkotmányai sem tesznek említést az anyanyelven történő oktatáshoz való jogról.

Említést érdemel, hogy az újraegyesítést követően Alsó-Szászország (*Niedersachsen*) 1993-ban újrafogalmazott (módosított) alkotmánya 4. szakaszának 1. bekezdése szinten „beemeli” („beépíti”) az alkotmányba a tanuláshoz való jogot („Jeder Mensch hat das Recht auf Bildung.”). A módosított alkotmány szövegében sem szerepel az anyanyelven történő oktatáshoz való jog.

Fontos utalni arra, hogy a német jogirodalomban (doktrínában) elfogadott nézet az, hogy a képzéshez való jog a hazai jogban *lex perfecta*, tehát tételes jogi alapokra épülő, kikényszeríthető jog, amely összhangban van a nemzetközi joggal, különösen az Emberi Jogok és Alapjogok védelmet biztosító Európai Egyezmény 1952. március 20-án elfogadott 2. kiegészítő szakaszával.¹³

7. Hangsúlyoznunk kell azt a tényt, hogy már az Európai Unió 2007-ben bekövetkezett bővítése előtt az Unióban mintegy negyvenmillió nemzeti kisebbség (nem a többségi nemzethez tartozó etnikum) élt. A nemzeti kisebbségek – ma mintegy 43 millió népesség – az EU össznépségének csaknem tíz százalékát alkotják. A nemzeti kisebbségek tekintélyes hányada a jelenlegi országhatárokon kívül, a Kárpát-medencében élő magyar etnikumhoz tartozik.

¹³ A teljesség igénye nélkül az alábbi tekintélyes szerzőket említjük meg: K.-D Heymann, E. Stein, H.J. Faller, H.D. Jaross, Chr. Langenfeld, R. Roscher, J. Rux és Th. Langer.

A fenti összehasonlító jellegű áttekintés alapján megállapíthatjuk, hogy az Európai Unió tagállamai nemzeti jogrendszerei nem zárják ki az anyanyelven történő oktatás lehetőségét a felsőoktatásban, s így a jogászképzés terepén sem. Az Európai Unióról rendelkező szerződésekre, egyezményekre ugyanez vonatkozik. Ilyen módon nincs jogi akadálya annak, hogy azt etnikai kisebbségek rendelkezzenek a Kárpát-medencében a felsőoktatás területén is az anyanyelven történő képzés lehetőségével. Az egyes tagállamok feladata az, hogy a jövőben, remélhetőleg a nem túl távoli jövőben, ennek konkrét jogi feltételeit megalkossák.

A nemzetközi jog új, napjaink realitásával összhangban álló értelmezése kedvező lehetőséget teremt az etnikai kisebbségek nemzeti identitásának elismerésére és kibontakoztatására. A nemzetközi jog (*international law, Völkerrecht, droit international*), amely korábban az egyes szuverén államok együttélésének (koexistencia) jogi kereteit szabta meg, az utóbbi évtizedekben az együttműködés, az államok közötti kooperáció jogává alakult át.¹⁴ A nemzetközi jog, mint az államok közötti kooperáció joga feladata, célja a nemzetközi szervezetek, így az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Európa Tanács (*Council of Europe, Europarat, Conseil de l'Europe*) által elfogadott vagy támogatott nemzetközi egyezményekben megfogalmazott kulturális ügyek, s így a nyelvi sokrétűség jogi kereteinek biztosítása és annak előmozdítása. A nemzetközi jog az egyes államok, s így az Európai Unió tagállamai szorosabb integrációjának eszköze, amely a régiók és az egyes etnikumok nyelvének oktatásban történő elismerését és annak a jog eszközeivel történő biztosítását is jelenti.¹⁵

Az 1990. november 21-én elfogadott Párizsi Charta aláírásával az állam- és kormányfők deklarálták a demokratikus állami berendezkedés iránti elkötelezettségüket. Ez az elkötelezettség magában foglalja a sze-

¹⁴ Ld. W. FRIEDMAN: *The Changing Structure of International Law*. New York, 1964.

¹⁵ Kiemelkedően fontosnak tartjuk az UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation) 1960. december 14-én tartott Közgyűlésén elfogadott, az oktatás területén mutatkozó hátrányos megkülönböztetés, diszkrimináció tilalmát tartalmazó konvencióját. Ez a konvenció igen fontos rendelkezéseket tartalmaz a nemzeti kisebbségek (*national minorities*) nyelvének védelméről. A tagállamok kötelezettséget vállalnak arra, hogy a nevelés és a képzés (oktatás) területén a nemzeti kisebbségek anyanyelvének ápolását előmozdítják. Ennek a kötelezettségnek határt szab azonban az, hogy mindegyik az egyes tagállamok oktatási politikájával összhangban kerül sor.

mélyiségi jogok elismerését valamint a képviseleti elvre és a pluralizmusra épülő jogállam elfogadását, amelytől elválaszthatatlan a nyelvi sokrétűség elismerése és jogi garanciáinak biztosítása, a nemzeti jogrendszerbe történő beépítése. A nyelvi sokrétűség elismerése és jogi garanciáinak biztosítása pedig nyilvánvalóan feltételezi az anyanyelven folyó oktatás, s azon belül a jogi felsőoktatás lehetőségének biztosítását is.